

בשם הגאונים [והובאה שיטה זו גם באו"ז דלעיל, וכן רמזוה הרשב"א דלעיל והבית יוסף סי' נה]. וכתב מהר"י אבוהב דכן הביא הארחות חיים בשם הרמב"ן. וכ"ה לפנינו בארחות חיים (הל' קדיש סעי' ט), שאחר שהביא דעת רוב הפוסקים דלעיל, הביא דעת הרמב"ן כנ"ל ושכ"כ גאון [ומה שציין המהדיר על מהר"י אבוהב במהד' הטור השלם שם או' מא-מב לארחות חיים הל' תפילה סעי' עו אלא דבארחות חיים שם כתב כן בשם הרמב"ם. עכ"ד. - אינו נכון כלל, דהארחות חיים שם רק הביא דברי הרמב"ם פ"ח מהל' תפילה ה"ח שהעתיק דברי הגמרא כאן לגבי חצר קטנה וגדולה וכו', ולא נחית כלל לפלוגתא זו, ואין כל הבנה משם לשיטת הרמב"ן דוקא, ע"ש. וברור. ואישתמיטייה הארחות חיים הנ"ל בהל' קדיש. ועי' להלן].

שיטת מהר"י אבוהב (על הטור סי' נה): יש מי שפירש דרב וריב"ל פליגי לענין צירוף, דריב"ל סובר דיכולים אף להצטרף לעשרה, דאין מחיצה של ברזל מפסקת וכו'. אבל לענין עניה לכו"ע יכול לענות. ויש מי שסובר שמחלוקתם אף בענין עניה. ולפי הנראה מרוב הפוסקים, כולם הסכימו כהפי' הראשון, ופסקו הלכה כרב. אבל הארחות חיים בשם הרמב"ן, וכן כתוב בשם הגאונים, תפסו כהפי' השני, ופסקו כרב, דאינו עונה. עכ"ד מהר"י אבוהב. ואנכי הקטן לא זכיתי להבינם כלל, דהנה אמנם כהפי' הראשון משמע ברש"י דלעיל, אך צע"ג מש"כ דכ"כ רוב הפוסקים ופסקו כרב, - דהא הבאנו את רוב ככל הראשונים לעיל שכתבו להדיא דהלכה כריב"ל, ופירשו פירוש אחר (שלישי) מאשר הביא מהרי"א, דמחלוקת רב וריב"ל היא רק לענין עניה, ולענין צירוף כו"ע מודו דאינו מצטרף, ופסקו כריב"ל דשרי לענות רק אינו מצטרף. אבל לא מצאתי ראשונים שיפרשו כמו הפי' הראשון ופסקו כרב. ואמנם לדינא אין הברל, אבל לברורי שיטתא צ"ע [ומה שציין המהדיר על מהר"י אבוהב שם או' לז' לדברי כל הראשונים דלעיל, - אינו נכון כלל, דכולהו כתבו להדיא דהלכה כריב"ל, וכנ"ל. גם מה שציין על הפי' השני לדברי התוספות, - אינו נכון כלל, דהתוספות כתבו דהמחלוקת רק בעניה, ומהרי"א כתב דאף בעניה, דהיינו גם בצירוף, וכדכתבנא, ועל כן היה חייב מהרי"א לומר דהמתירים פוסקים כרב בפי' הראשון, ולא היה יכול לומר דפסקו כריב"ל בפי' השני. והבין]. גם מש"כ מהרי"א דהרמב"ן פירש כהפי' השני ופסק כרב, - צ"ב, דהא הרמב"ן כתב להדיא דהלכה כריב"ל, אלא דפירש שגם ריב"ל מודה שכשאין דירין זל"ז - אין מצטרפין ואין עונין, וכדלעיל. ומש"כ מהרי"א שכ"כ הארחות חיים בשם הרמב"ן - לא מצאתי, עי' לעיל. וחפשתי מי שיבאר את דברי מהרי"א, ולא מצאתי, דהבית יוסף סוס"י נה רק הביא את דבריו להלכה דהסכמת רוב הפוסקים שמותר לענות, אך לא הביא את חלוקותיו. וכבר כתבנו דלענין הלכה אין נפק"מ בזה. וה' יאיר עיני.

דף צד

'אהדרינהו רב לאפיה' - פרש"י: דקסבר אסור לטלטל הסדין שבתוכה. עכ"ל. והיינו משום דרש"י סובר שאין אסור אוהל אלא בעשיית גג, וכדלעיל דף מד, אבל לתוספות שם ושאר ראשונים דיש אסור גם בעשיית מחיצה מתרת, א"כ כאן אהדרינהו רב לאפיה כיון דלדידיה אסור לטלטל אלא בד' אמות, א"כ המחיצה עושה היתר, ואסור להעמידה בשבת משום אוהל (ריטב"א).

'אתריה דשמואל הוה' - ומכאן לומדים שבמקום שיש אדם גדול, אסור לאדם אחר להורות מעשה בפניו אפילו להחמיר, כיון שיש כאן גדול ממנו. ודוקא בדבר התלוי בסברא ושיקול הדעת, אבל אם האדם הגדול טועה בדבר משנה - אסור לשתוק וצריך למונעו מלעשות המעשה, ואפילו הוא רבו (ריטב"א, פסקי ריא"ז, ועי' מאירי. וע"ע רש"י חולין נג ע"ב, ובתשב"ץ ח"ג סי' רי. ועי' לעיל סז ע"ב וביוסף דעת חוברת קיג שם עמ' 6).

(ע"ב) 'פי תקרה יורד וסותם...' - סיכום כמה ענינים בדין 'פי תקרה'.

א. יסוד הדין של פי תקרה יורד וסותם.

נחלקו הראשונים אם הוא מן התורה או מדרבנן (משמעות הרמב"ם פי"ז מהל' שבת הל"ה שאין דין זה מן התורה, והראב"ד השיג שם דשבוש הוא, ועי' בביאור הלכה ריש סי' שסא, שנחלקו הרמב"ם והראב"ד אם דין פי תקרה הוא מן התורה או מדרבנן. וכ"ה דעת התוספות והרא"ש לעיל דף פו דמדאורייתא הוא. ועי' קרן אורה, יד בנימין).

ב. גדר הדין של פי תקרה.

שיטת רש"י: דין פי תקרה הוא מדין גוד אחית מחיצתא (רש"י סוכה ו ע"ב ד"ה לגוד, ריטב"א עירובין ריש פרק ב).

שיטת תוספות: גדר פי תקרה הוא מתורת פתח, דמהני מדין צורת הפתח (תוס' כאן סוד"ה בשתי, רא"ש סי' ג).

ג. תקרה המשופעת, אין אומרים בה פי תקרה יורד וסותם.

פרש"י: דליכא פה. עכ"ל. ויש לפרש לשיטתו דדין פי תקרה הוא מדין גוד אסיק מחיצתא, וא"כ צריכים שיהיה העובי של התקרה אל מול פני הרואה, אבל בתקרה המשופעת, שגם עוביה נגמר בזוית שאינה אל מול פני הרואה - לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם (ויש לדון אם עשו בתקרה המשופעת סיום בזוית ישרה אל מול פני הרואה, כגון שחתכו מהעובי הוא הוסיפו עליו, דאולי י"ל דהתוספת אינה עובי התקרה ושוב לא שייך לומר בו פי תקרה יורד וסותם. ודו"ק. ועי' נתיבות שבת פ"ח סעי' ה הע' טז).

ד. יש אומרים דעובי התקרה להחשב פי תקרה, צריך להיות לפחות טפח אחד (תוספות פו ע"ב ד"ה גזוזטרא, ולא הודגש בפוסקים, וכן העיר החזו"א י' טו [עט] ס"ק א דשאר פוסקים לא הזכירו תנאי זה. ועי' נתיבות שבת פ"ח סעי' ו הע' יח).

ה. לענין רוחב קורת התקרה [אל מול פני הרואה] להחשב לפי תקרה יורד וסותם, נחלקו הראשונים:

שיטת תוס' וסייעתם: אם יש בה לפחות רוחב ד' טפחים אז אמרינן פי תקרה יורד וסותם, אבל בפחות מכאן לא אמרינן (תוספות פו ע"א ד"ה קורה, רא"ש פ"ח סי' ז, סמ"ג הל' עירובין, טור סי' שסא, רמ"א שם סעי' ב, וכתב בביאור הלכה שם דכן דעת הרשב"א וריטב"א [בדף פו], וכ"כ כה"ח ס"ק ל דדעת האחרונים להחמיר).

שיטת רש"י ורמב"ם: אין שיעור ברוחב (משמעות רש"י שם, ורמב"ם פ"ז מהל' שבת שם, וכן סתם השו"ע סי' שסא סעי' ב ולא הזכיר שיעור לרוחב. ועי' ב"ח סי' תרל וביאור הלכה שם).

ו. נפרצה התקרה בקרן זוית, לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. ופי' בזה כמה פירושים:

רש"י: איירי בתקרה משופעת (ולשיטתו לעיל).

תוס' ורא"ש: לא מסתבר, אלא איירי כפשוטו אפי' בתקרה ישרה, אבל כיון שנפרצה בקרן זוית לא שייך לומר פי תקרה יורד וסותם (לשיטתייהו דפי תקרה מועיל מדין פתח, ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי).

הראב"ד: איירי שהמחיצות נפרצו בקרן זוית, והתקרה קיימת שלימה, ואי אפשר לומר פי תקרה היכן שאין התקרה מסתיימת (ריטב"א בשם הראב"ד, רשב"א בעבוה"ק סוף שער א בשם יש מגדולי המורים, מגיד משנה פ"ז מהל' שבת הל"ה בשם יש מפרשים. וכתבו האחרונים דשיטה זו קיימת רק אם נאמר כהמחמירים להלן דלא אמרינן פי תקרה אלא בדופן אחת, אבל אי אמרינן פי תקרה בשתי דפנות - לא גרע הכא. ועי' נתיבות שבת פ"ח סעי' ג הע' יא).

הרמב"ם: הכותל נפרץ בצידו בכותל אחד סמוך לזוית, אבל לא נפרץ ממש בזוית על חשבון שני הכתלים, והניח הקורה באלכסון מלמעלה באופן שנפגש בצד אחד עם סיום הכותל הפרוץ אבל בצד השני עומד באמצע הכותל השלם (לפי ביאור הבית יוסף סי' שסא).

ז. אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו בפתח שרחב יותר מעשר אמות (רי"ף לא ע"א, סמ"ג הל' עירובין, רבנו חננאל צה ע"א, משמעות הרמב"ם פ"ז מהל' שבת הל"ה, רא"ש סי' ג, מגיד משנה שם, טוש"ע סי' שסא סעי' ב. ודלא כרז"ה לא ע"ב ורשב"א בעבוה"ק ש"א סי' טו שפסקו כלישנא בתרא דביותר מי' אמות לכו"ע לא מהני פי תקרה).

ח. אכסדרה הפרוצה מד' מחיצותיה.

לשיטת רש"י: בזה נחלקו רב ושמואל, דלרב אמרינן פי תקרה יורד וסותם גם מארבעה רוחות, ולשמואל אין אומרים פי תקרה יורד וסותם מד' רוחות.

לתוס' ורא"ש: לכו"ע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם מד' רוחות, ולא פליגי רב ושמואל אלא לגבי אכסדרה שהיא פרוצה רק משתי רוחות זו ליד זו, דלרב אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ולשמואל לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא במחיצה אחת בלבד (שיטת ר"ת, רא"ש סי' ג, טור סי' שסא, רמ"א שם סעי' ב בשם יש אומרים, אך בביאור הלכה שם הסתפק אולי דעת הרמ"א רק להכניס דעה זו בתור יש אומרים אבל לא להחליט כדבריה. עכ"ד, והוא פלא, ודו"ק. והלבוש [תלמיד הרמ"א] כתב בפשיטות דבשתי מחיצות זו בצד זו מהני פי תקרה, וכ"כ בשו"ע הגר"ז סעי' ה דכן עיקר אך טור לחוש לסברא הבאה, ועי' כה"ח ס"ק כז וס"ק לא).

לרי"ף ולרמב"ם: סתם אכסדרה בתלמוד היא מוקפת מג' מחיצותיה, ובה נחלקו רב ושמואל, דלרב מהני פי תקרה יורד וסותם אפי' אינה לדופן רביעית כלל, ולשמואל דוקא ביש משהו מדופן רביעית (רי"ף לא ע"ב,

רמב"ם פי"ז מהל' שבת הל"ה, וכן שיטת רבנו חננאל. והשו"ע סי' שסא לא כתב בזה מאומה, וביאר המשנ"ב שם ס"ק יג משום דלא פסיקא ליה דין זה, ועיי' לעיל בדעת הרמ"א).

ט. פי תקרה מהני אף בגבוה למעלה מעשרים אמה (סמ"ג הל' עירובין, רשב"א ריש עירובין ובעבוה"ק, רא"ש. והריטב"א בסוגיית גזוזטרא למעלה מן המים כתב דלא אמרינן פי תקרה ביותר מעשרים. ומסברא נראה דלא אמרינן פי תקרה בפחות מי' טפחים, ולא מצאתי [נתיבות שבת פי"ח סעי' ז הע' יט]).

י. דוקא אם קורת התקרה בריאה וחזקה כדי לקבל מעזיבה, אז אמרינן פי תקרה יורד וסותם (ביאור הלכה סי' שסג סעי' כו ד"ה אינו, ומשנ"ב סי' שסה ס"ק כז, חזו"א סי' סז ס"ק כד וסי' עט ס"ק א).

יא. יש להסתפק בעומד מאליו ולא נעשה לשם תקרה, אי אמרינן פי תקרה יורד וסותם (ביאור הלכה סי' שסג סעי' טו ד"ה פסולה).

רשימת ספרים שהשתמשנו בהם לחוברות 'יוסף דעת' עמ"ס עירובין
(הובאו רק התדירים והחשובים בעיקרי המסכת. המוקפים בסוגריים לא ראיתי בפנים).

רמב"ם

אוצר הגאונים

רבנו חננאל

רמב"ן, חידושים ומלחמות ה'

רבנו ניסים גאון

רשב"א, חידושים שו"ת ועבודת הקודש

ריטב"א

ר"ן

רבנו ירוחם

(רבנו ישמעאל בן חכמון)

רא"ש, תוספות הלכות ושו"ת

תוספות רבנו פרץ

הלכות גדולות

ראב"ה

תוספות רי"ד

אגודה

המאירי, חידושים ובית הבחירה

(פסקי הרי"ד והרי"ז)

סמ"ג

העיתים

אור זרוע

הלכות הרי"ף

משנה תורה לרמב"ם עם כל הנו"כ (מגיד משנה, כס"מ, לח"מ, הגהמ"י וכו')

פסקי הרא"ש

המאור הקטן

מרדכי

רבנו יהונתן הכהן מלוניל

האשכול [הל' עירובין רק במהד' רצב"א, ורמזנו לזה כ"פ, ואכמ"ל]

אחרונים על הש"ס

כל האחרונים שבסוף המסכת בדפוס וילנא (מהרש"א, רש"ש, מהר"ץ חיות וכו')

כל מפרשי המשנה שבמשניות ע"ג פירושים (ברטנורא, תויו"ט, תפא"י וכו')

(יד דוד)

קרן אורה

צל"ח

מאור ישראל

שפת אמת

רבי עקיבא אייגר

תורת חיים

חזון איש

קהילות יעקב

דברי יחזקאל

אחרונים על אצרות הש"ס

עין יעקב עם כל המפרשים
מראית העין
פתח עינים
בניהו
בן יהודע
איי הים
עיני כל חי
כתית למאור
מהר"ל מפראג
ספרי רבי צדוק הכהן מלובלין
ספרי הגר"ח סופר שליט"א
(עולת אהרן)
ביאורי החסידות על הש"ס

אחרונים מיוחדים לאסכת צירופין

גאון יעקב
מגדים חדשים
מנחת ישראל
(נחל הערבים)
יד בנימין
ביאורים על חידושי המאירי

אחרונים פסקי הלכה

שולחן ערוך ונושאי כלים
לבוש
משנה ברורה
כף החיים
ערוך השלחן
נתיבות שבת
בירור הלכה
לוית חן
חיי אדם
שו"ע הגר"ז

אחרונים ספרי שו"ת

משכנות יעקב
מהרש"ם
אגרות משה
שערי ציון
יביע אומר
רבי עקיבא אייגר
נודע ביהודה
חתם סופר
משנה הלכות

?? ? שם צה - הר צבי ח"ב סי' יב

?? ? על שני זוגות תפילין, וע"ע דרכי העיון (מדרף 94) עמ' 75

?? ? שם קב. ההוא שריתא - שם בצלאל עמ' רעו

?? ? הדרן - שו"ת הר צבי ח"ב סי' כח

?? ? על מחלוקת ר"מ ר"י ר"י בן ברוקה ור"ש לכתוב: וע"ע שפת אמת

רשימה חלקית של ספרי אחרונים על הדף עמ"ס עירובין בנפרד:

מפרשים והערות ב' כרכים באריכות עד סוף פרק ו'	רבי יעקב כהנא (חתן אחי הגר"א), לעמברג תרכ"ג רבי ישראל רייך, בודפסט תרס"ח	גאון יעקב מנחת ישראל
על חידושי המאירי סיכומי דעות, הערות והארות הערות מחכימות מעניינים שונים הלכות עירובין עם הערות על פרש"י כל המסכת עם קצת הערות ציורים ותרשימים שיעורים על סדר המסכת הערות קצרות הערות קצרות	רבי שמחה זיסל ברוידא, ראש ישיבת חברון רבי בנימין בהגר"ש אלישיב, ירושלים רבי דוד יואל ווייס, ירושלים תשנ"ו רבי יעקב ישעיה בלויא, ירושלים תשמ"ט רבי ישראל יעקב הלוי קלנר, בני ברק תשל"א רבי חיים פרוש, ירושלים תש"ן רבי מיכל זילבר, ע"י חתנו רבי קרשינסקי, ירושלים תשנ"ח רבי מיכאל פודור, ירושלים תשנ"ו רבי אליהו טופיק, ירושלים תשנ"ו	ביאורים יד בנימין מגדים חדשים נתיבות שבת פריו בעתו פירוש חי שיעורי היום מימיני מיכאל אדרת אליהו